

ΣΥΝΟΧΗ ΚΑΙ ΣΥΝΕΚΤΙΚΟΤΗΤΑ

Οι πληροφορίες ενός κειμένου έχουν μεταξύ τους νοηματική αλληλουχία. Δηλαδή διαμορφώνουν μεταξύ τους λογικές σχέσεις, π.χ. αίτιο-αποτέλεσμα, πληροφορία-επεξήγηση, ενέργεια-σκοπός, κλπ.

Με τον όρο Συνοχή εννοούμε τη σύνδεση των γλωσσικών στοιχείων που αποτυπώνουν τις λογικές σχέσεις των πληροφοριών μέσα στην περίοδο, ανάμεσα στις περιόδους μιας παραγράφου και ανάμεσα στις παραγράφους ενός κειμένου, ώστε να δημιουργηθεί ένα ολοκληρωμένο κείμενο. Η συνοχή επιτυγχάνεται με διάφορους μηχανισμούς που συντελούν στην ομαλή μετάβαση από τη μία ιδέα στην άλλη, χωρίς να δημιουργούνται νοηματικά κενά, και στην ανεμπόδιστη συνέχεια του κειμένου. Έτσι, με τη βοήθεια της συνοχής, ο αναγνώστης αντιλαμβάνεται ταχύτερα τη μετάβαση από τη μία ιδέα στην άλλη, κατανοώντας ευκολότερα τη σκέψη του συγγραφέα, όπως παρουσιάζεται στο κείμενο.

Συνεκτικότητα: Είναι η νοηματική σύνδεση δύο ή περισσότερων παραγράφων, των οποίων η σχέση μπορεί να σχηματιστεί ως εξής: Ερώτηση-Απάντηση, Θέση-Άρση, Λόγος-Αντίλογος, Γενική Θέση-Επέκταση της ιδέας μέσω λεπτομερειών.

Η συνοχή μεταξύ περιόδων παραγράφου ή μεταξύ παραγράφων επιτυγχάνεται με:

- α) χρήση συνδετικών/διαρθρωτικών λέξεων-φράσεων *
- β) επανάληψη λέξεων ή φράσεων: επαναλαμβάνουμε λέξεις - κλειδιά από πρόταση σε πρόταση π. χ. το αντικείμενο μιας πρότασης γίνεται υποκείμενο της επόμενης. Δεν είναι απαραίτητο η λέξη να είναι η ίδια, μπορεί να είναι μια συνώνυμη π.χ. συνέπειες = αποτελέσματα
- γ) αντικατάσταση λέξεων ή φράσεων από άλλες με παρεμφερές νόημα
- δ) χρήση αντωνυμιών
- ε) με τη συγγένεια - συνάφεια των νοημάτων: Πολλές φορές τα νοήματα ανάμεσα σε δύο προτάσεις ή παραγράφους σχετίζονται τόσο στενά μεταξύ τους, ώστε να κρίνεται περιττή η τεχνητή μετάβαση με διαρθρωτικές λέξεις ή φράσεις.

* **Μεταβατικές/ Συνδετικές/ Διαρθρωτικές λέξεις ή φράσεις που δηλώνουν:**

- α) χρονική σχέση: ταυτόχρονα, συγχρόνως, προηγουμένως, ύστερα, έπειτα, στη συνέχεια, αμέσως, τέλος, κατόπιν, εν τω μεταξύ, αργότερα, τώρα, πριν, ενώ, καθώς, αφότου ...
- β) πρόσθεση, ομοιότητα, αναλογία, συμπλήρωση: επιπλέον, επίσης, ακόμα, επιπροσθέτως, παράλληλα, εξάλλου, εκτός απ' αυτό, συμπληρωματικά, κοντά σ' αυτό, ας σημειωθεί ακόμη ότι..., δεν πρέπει να λησμονούμε ακόμη ότι..., θα αποτελούσε παράλειψη αν...
- γ) αντίθεση - εναντίωση: ωστόσο, αντίθετα, εντούτοις, παρόλο που, αντίστροφα, απεναντίας, μολαταύτα, άλλωστε, ακόμα κι αν, μολονότι, παρόλα αυτά, σε αντίθεση μ' αυτό, Δε συμβαίνει όμως το ίδιο ...
- δ) επεξήγηση: με άλλα λόγια, ειδικότερα, αυτό σημαίνει ότι, δηλαδή, συγκεκριμένα, σαφέστερα, μια διευκρίνιση στο σημείο αυτό είναι απαραίτητη, για να γίνει πιο σαφές, ακριβέστερα...
- ε) συμπέρασμα ή σχέση αιτίου - αποτελέσματος: λοιπόν, επομένως, συνεπώς, συμπερασματικά, άρα, επιλογικά, τελικά, εντέλει, κατά συνέπεια, όπως προκύπτει, ανακεφαλαιώνοντας, γι' αυτό το λόγο, αυτό έχει ως αποτέλεσμα, για τους παραπάνω λόγους...
- στ) τοπική σειρά ή σχέση: εδώ, εκεί, κοντά, μακριά, στο σημείο αυτό, μέσα, έξω
- η) έμφαση ή βεβαιότητα: πράγματι, ιδιαίτερα, ξεχωριστά, αξίζει να τονιστεί, ιδιαίτερα σημαντικό θεωρείται, εκείνο που προέχει, είναι αξιοπρόσεκτο ότι, προπάντων, ειδικά, περισσότερο, το κυριότερο όμως είναι, αναντίρρητα, είναι σαφές, είναι γεγονός, οπωσδήποτε, βέβαια, φυσικά ...
- θ) διάζευξη: ή - ή, είτε - είτε, ούτε - ούτε
- ι) αιτιολόγηση: επειδή, διότι, γιατί, έτσι, γι' αυτόν τον λόγο ...
- ια) απαρίθμηση-διαίρεση: πρώτο, δεύτερο, τρίτο, τέλος, καταρχάς, αρχικά, στη συνέχεια, αφ' ενός-αφ' ετέρου...
- ιβ) όρο/ προϋπόθεση: αν, εκτός αν, με τον όρο, με την προϋπόθεση, εφόσον, σε περίπτωση που, με δεδομένο ότι...
- ιγ) ενδοιασμό/δισταγμό: ίσως, πιθανόν, ενδεχομένως, μήπως, μη
- ιδ) σκοπό: για να, προκειμένου να, με σκοπό να
- ιε) παράδειγμα: π.χ, λ.χ., παραδείγματος χάρη, λόγου χάρη, για παράδειγμα, όπως
- ιστ) γενίκευση: γενικά, γενικότερα, ευρύτερα, εν γένει, τις περισσότερες φορές

Συνδεδετικές λέξεις - φράσεις που συνδέουν τη θεματική πρόταση με τις λεπτομέρειες ή και παραγράφους μεταξύ τους:

- «Ειδικότερα...» • «Πράγματι...» • «Πιο συγκεκριμένα...» • «Αναλυτικότερα...» • «Γι' αυτό λοιπόν...»
- «Με άλλα λόγια...» • «Φυσικά...» • «Βεβαίως...» • «Αναντίρρητα...» • «Έτσι...» • «Οπωσδήποτε...»
- «Αρχικά...» • «Στην περίπτωση αυτή...» • «Αυτό ισχύει στο μέτρο που...» • «Είναι αλήθεια ότι...»
- «Η διαπίστωση αυτή δεν αποτελεί λεκτική υπερβολή» • «Εκείνο που έχει ιδιαίτερη σημασία...»
- «Με αφετηρία τη θέση αυτή...» • «Κατά συνέπεια, είναι ανάγκη...» • «Σε μια τέτοια περίπτωση...»
- «Στο πλαίσιο αυτό κατανοούμε...» • «Με δεδομένα τα παραπάνω δεν εκπλήσσει το γεγονός ότι...»

Ενδεικτικοί τρόποι έναρξης της περιόδου κατακλείδας ή του επιλόγου ενός κειμένου

- «Αβίαστα, λοιπόν, συνάγεται το συμπέρασμα...» • «Συνοψίζοντας μπορούμε να επισημάνουμε...»
- «Γίνεται, επομένως, εύκολα αντιληπτό...» • «Εύκολα, λοιπόν, μπορεί ο καθένας να συμπεράνει...»
- «Από τη μέχρι τώρα αποδεικτική διαδικασία γίνεται φανερό...» • «Εύκολα, λοιπόν, οδηγούμαστε στο συμπέρασμα...» • «Συμπερασματικά, έχει καταστεί/γίνει σαφές...»

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

1. Καλό είναι στα γραπτά μας να μην γίνεται κατάχρηση μεταβατικών/συνδεδετικών λέξεων ή φράσεων, γιατί το γραπτό μας γίνεται τυποποιημένο και κουράζει. Παράλληλα, προσέχουμε οι μεταβατικές/διαρθρωτικές λέξεις να είναι οι κατάλληλες (π.χ. να μην χρησιμοποιούμε μια λέξη που δηλώνει αντίθεση, χωρίς να υπάρχει αντίθεση με τα προηγούμενα). Επίσης, προσέχουμε οι μεταβατικές/διαρθρωτικές λέξεις να είναι ανάλογες με το ύφος του κειμένου μας -συνήθως μάς ζητείται να γράψουμε ως μαθητές· αποφεύγουμε, επομένως, τη χρήση εξεζητημένων λέξεων που μάλλον δεν θα χρησιμοποιούσε ένας μαθητής, π.χ. εν κατακλείδι.

2. Δεν αρκεί να λέμε τι δηλώνει η κάθε συνδεδετική λέξη/φράση. Πρέπει να εντοπίζουμε και τις έννοιες που συνδέει. Για παράδειγμα στην ακόλουθη παράγραφο μάς ζητείται να βρούμε τι δηλώνει η λέξη **γιατί**:
Όλοι, ασφαλώς, συμφωνούν ότι η ψυχαγωγία αποτελεί ανάγκη του ανθρώπου. Όμως, για τη μελέτη του προβλήματος είναι απαραίτητη η σύνδεσή του με την εργασία και τον ελεύθερο χρόνο στη συνέχεια. Και τούτο γιατί, αφού η εργασία έχει πάψει, στις περισσότερες περιπτώσεις, να είναι χαρά και δημιουργία, αφού -κατά βάση- η σύγχρονη αυτοματοποίηση και τυποποίηση, παρά την πρόοδο της τεχνικής, λειτουργούν αλλοτριωτικά, μοιραίο είναι η ψυχοσωματική κόπωση να αμβλύνει τη διάθεση του ανθρώπου. Κι αφού η ψυχαγωγία ως δραστηριότητα προϋποθέτει τη διάθεση, είναι ευνόητο πως δεν μπορεί να υπάρξει ουσιαστική ψυχαγωγία χωρίς αυτή.

Δεν αρκεί να απαντήσουμε ότι δηλώνει αιτιολόγηση. Πρέπει και να αιτιολογήσουμε την απάντησή μας. Να πούμε δηλ. ότι αιτιολογεί την αποψη του συγγραφέα ότι η ψυχαγωγία δεν μπορεί να βοηθή χωρίς να ληφθούν υπόψη η εργασία και ο ελεύθερος χρόνος.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ Γλωσσικές Ασκήσεις για το Ενιαίο Λύκειο σελ. 176-177

Στοιχεία που βοηθούν να καταλάβω την οργάνωση ενός κειμένου

A. Γλωσσικά σημεία συνοχής που δηλώνουν ότι εισάγεται νέο θέμα και φανερώνουν τη λογική σχέση που αυτό έχει με τα προηγούμενα

Όταν ο συγγραφέας εισάγει νέο θέμα αξιοποιεί:

1. Το ρητορικό σχήμα **ερώτηση-απάντηση** (υποφορά-ανθυποφορά) για μετάβαση από την μια περίοδο ή παράγραφο στην επόμενη.

π.χ. Τι είναι η φιλία; «Εύνοια», φυσικά, όπως λέγει ο Αριστοτέλης

2. **Διαρθρωτικές λέξεις** που δηλώνουν λογικές σχέσεις των πληροφοριών: επεξήγηση, αιτιολόγηση, διάζευξη, σκοπό, προϋπόθεση, αποτέλεσμα, συμπέρασμα, παράδειγμα, αναλογία, σύγκριση, αντίθεση, ενδοιασμός, χρονική σχέση, απαρίθμηση-διαίρεση, συμφωνία/αποδοχή-αντίθεση/διαφωνία

B. Γλωσσικά σημεία συνοχής που δηλώνουν ότι προστίθενται όμοιες πληροφορίες

1. **Συμπλεκτικοί σύνδεσμοι**

2. **Σχήμα παραλληλίας** (εκ παραλλήλου): Μια έννοια ή ένα νόημα εκφράζεται ταυτόχρονα και καταφατικά και αρνητικά με δύο ισοδύναμες αντίθετες εκφράσεις.

-Να σωπαίνεις και να μη μιλάς

-Με λησμόνησε και πια δε με θυμάται

3. Διαρθρωτικές λέξεις (ακόμη, επίσης, επιπλέον, εξάλλου, όχι μόνο... αλλά και)

4. Κόμμα-ασύνδετο σχήμα: Δύο ή περισσότεροι όμοιοι όροι ή όμοιες προτάσεις δεν έχουν ανάμεσά τους τούς συνδέσμους που χρειάζονται, χωρίζονται απλώς με κόμμα.

-Απάνω στο φως χαράχτηκαν με ψιλό κοντύλι τα βουνά, τα δέντρα, οι γλάροι

-Τα σπίτια μαυρολογούσαν ολοσκότεινα, κάπου ένα σκυλί γάβγιζε, κάποιο βόδι αναστέναζε

Στα παραπάνω παραδείγματα οι όμοιοι όροι και οι όμοιες προτάσεις θα μπορούσαν να συνδέονται με συμπλεκτικό σύνδεσμο.

Γ. Γλωσσικά σημεία συνοχής που δηλώνουν ότι γίνεται λόγος για το ίδιο θέμα:

1. Παράλειψη λέξης

Είναι γεγονός ότι ο Έλληνας δεν διαβάζει. Δεν αγαπά το βιβλίο και τη μελέτη [ενν. ο Έλληνας].

2. Επανάληψη λέξης

Όλη αυτή η πληθώρα πληροφοριών μετατρέπεται σε άγχος. Το άγχος μεγαθύνεται και συχνά δημιουργεί ψυχολογικά προβλήματα.

3. Αντικατάσταση λέξεων με χρήση

▪ αντωνυμιών [προσωπικών, αναφορικών, δεικτικών, αόριστων]

Όλη αυτή η πληθώρα πληροφοριών μετατρέπεται σε άγχος. Αυτό μεγαθύνεται και συχνά δημιουργεί ψυχολογικά προβλήματα.

▪ συνωνύμων

▪ λέξεων που ανήκουν στον ίδιο θεματικό χώρο και παρουσιάζουν νοηματική συγγένεια

▪ υπερωνύμων: ευρύτερος όρος, δηλαδή μία έννοια περισσότερο γενική από μία άλλη

Η λέξη/έννοια όχημα είναι υπερόνυμο της λέξης ασθενοφόρο/φορτηγό/ταξί

Η λέξη/έννοια έντομο είναι υπερόνυμο της λέξης μέλισσα/κουνούπι/μύγα

▪ υπώνυμων: στενότερος όρος που περιλαμβάνεται σε μια ευρύτερη έννοια

Η λέξη/έννοια ασθενοφόρο/φορτηγό/ταξί αποτελεί υπώνυμο της λέξης όχημα

Η λέξη/έννοια μέλισσα/κουνούπι/μύγα αποτελεί υπώνυμο της λέξης έντομο

▪ γενικότερου όρου

Σκοπός: να αποφεύγεται η επανάληψη της ίδιας λέξης